

СТАНОВИЩЕ

от д-р Красимира Ангелова Чакърова,
доцент в Катедрата по български език на Филологическия факултет в ПУ „Паисий Хилендарски”

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'
в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки;

професионално направление: 2.1. Филология;

докторска програма: Български език (Морфология)

Автор: Ирена Русева Русева

Тема: „Модалното значение *възможност* и изразяването му в съвременния български език“

Научен ръководител: доц. д-р Красимира Ангелова Чакърова

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № РД-21-1051 от 14.06.2022 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски” съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационния труд на Ирена Русева Русева на тема „Модалното значение *възможност* и изразяването му в съвременния български език“ за придобиване на образователната и научна степен 'доктор' в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Български език (Съвременен български език – морфология). Докторантката е представила комплект материали на хартиен (и електронен) носител, които са съобразени с изискванията на Чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ „Паисий Хилендарски”. Като неин научен ръководител бих искала да подчертая, че тя успя да реализира успешно своите изследователски цели и да представи едно завършено, задълбочено и зряло монографично съчинение.

2. Актуалност на тематиката

Дисертационният труд е посветен на въпроса за езиковата експликация на модалното значение *възможност* в съвременния български език. Темата представлява сериозно предизвикателство за всеки млад лингвист, тъй като предполага навлизане в една обширна и комплицирана теоретична област (учението за модалността), на която са посветени огромен брой публикации на различни езици. От друга страна, фокусирането върху конкретния семантичен обект – епистемичното значение *възможност* – с цел да бъде детайлно описано неговото функционално-семантично субмикрופоле, безспорно преодолява традиционната концептуална парадигма на функционално-семантичната граматика в нейния морфологоцентричен вариант и убедително доказва преимуществата на подхода „от значение към форма“. Имайки предвид казаното, поздравявам докторантката за смелостта да избере споменатата тема и да доведе научния анализ до успешен финал. Изследването е актуално и по още една причина: то съдържа ценни наблюдения върху различни проблемни казуси при описанието на граматичната система на съвременния български език.

3. Познаване на проблема

И. Русева познава много добре проучванията, посветени на модалността, в славистичната и западноезичната лингвистична литература. Доказателство за това е задълбоченият и на места критичен преглед на библиографските източници (български и чужди), осъществен в първата глава от дисертацията. В хода на анализа се достига до извода, че все още липсва ясна, изчерпателна и общоприета концепция за параметрите на понятието модалност – факт,

който според авторката се дължи „отчасти на практическата неизчерпаемост на модалните значения в езиците на отделните народи, а донякъде и на липсата на общ терминологичен апарат“ (стр. 39). Безспорен принос на труда е, че в него са предложени немалко терминологични решения, които са резултат от стремежа да бъдат открити пресечните точки между отделните становища.

Наред с това докторантката демонстрира широки познания в сферата на българската граматика, както и добре обоснована собствена позиция по отношение на редица диксионни въпроси.

4. Методика на изследването

Като научен ръководител на Ирена Русева смятам, че използваният в дисертацията функционално-семантичен подход е дал убедителни резултати. Именно този избор е осигурил пълнотата при представянето на езиковите способности за експлицитно и имплицитно изразяване на семантичното съдържание на възможността в съвременния български език.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд е в обем 254 стр. и е структуриран в увод, три глави, заключение, библиография, списък на ексцерпираните източници и на използваните съкращения и латински термини. Впечатляваща по обем е библиографията, съдържаща 208 заглавия на трудове, свързани с разглежданата тема (133 на български и руски език и 75 на английски, полски, чешки, френски и немски език).

На практика това е първото българско лингвистично изследване, в което модалното значение възможност е разгледано през призмата на теорията за функционално-семантичните полета (т.е. обектът на научна дескрипция е представен като явление, надскачащо границите на морфологията и синтаксиса).

Напълно споделям виждането на докторантката, че ядро на функционално-семантичното субмикрополе на възможността е грамемата аналитичен кондиционал. Посочени са убедителни аргументи в подкрепа на споменатото становище. Висока оценка заслужават както подробният и критичен обзор на становищата за условното наклонение в българското езикознание, така и анализът на формално-семантичните и функционалните му особености в съвременния етап от развитието на нашия език. Направените наблюдения представляват съществен принос в проучването на българската модална парадигма.

Смятам, че в най-пълна степен лингвистичният талант на И. Русева се разгръща в част 3.2., където са коментирани периферийните модификатори в състава на функционално-семантичното субмикрополе на възможността. С много вещина авторката анализира лексикалните, фразеологичните, морфологичните (в „несобствена“ функция) и синтактичните експликатори на това модално значение. Особено ценни са разсъжденията за модалните глаголи *може* и *трябва* (в транспонирана употреба); за модалната семантика на т.нар. сегашно страдателно причастие; за ролята на част от следходните форми, на синтетичния кондиционал и на *ще да*-формите като неядрени морфологични оператори, за „конstrukциите с частица *да*“ – понятие, което според докторантката не е идентично с термина *да*-конструкции, а назовава различни в структурно отношение нефактивни съчетания, чийто начален елемент е частицата *да* (*да* + глаголна форма; *да* + *не* + глаголна форма; *да* + *не* + *би* (+ *да*) + глаголна форма), за типологията на условните изречения и др. Примерите, с които се илюстрират отделните изводи, са много добре подбрани, а някои от тях допълват с нови щрихи някои популярни теоретични постановки. Така напр. в частта за т.нар. български презумптив (3.2.2.4., стр. 183) са цитирани изречения с предположителна семантика, в които отсъства частицата *да*, а изходният глагол не

е пълнозначен, а спомагателен – срв.: *А щом бях уверен аз, наблюдателят на владетелския ни дом, толкова по-сигурен **ще е бил** Баязид в своята незавидна участ* (В. Мутафчиева). Би могло да се помисли дали в случая става въпрос за спорадични отклонения от установения *ще да-* модел, или за специфична характеристика на следходните форми с причастие от спомагателния глагол *съм*, които на практика не изразяват резултат от действие в бъдещ момент (срв.: **Утре следобед **ще съм бил** там, но: Утре следобед **ще съм отишъл** там*).

Не мога да не отбележа, че текстът е много добре организиран в композиционно отношение. Приветствам идеята след всяка от първите две глави да бъде отделена част, в която да се формулират обобщаващи изводи. С оглед постигането на пълна структурна симетрия би било добре подобна обобщителна част да се включи и в края на Трета глава.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Наблюдавах отблизо работата на Ирена Русева и бях впечатлена от старанието, методичността и вещината, с които изпълняваше поставените задачи: проучване на библиографските източници, ексцерпция и стратифициране на илюстративните примери. Активно беше и участието ѝ в научни форуми (национални и международни), където представяше резултатите от своите проучвания. До момента тя има 6 публикации по темата на дисертационния труд, включени в престижни сборници и периодични издания (в т.ч. и рецензирани).

7. Автореферат

Авторефератът отразява адекватно съдържанието на дисертацията. Демонстрирано е умението на докторантката да синтезира наблюденията си върху емпиричния материал, да изгражда ясно, точно, стегнато и стилистично издържано научно изложение. Научните приноси са коректно формулирани.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Категорично е убеждението ми, че обсъжданият дисертационен труд трябва да стане достояние на широк кръг читатели, поради което препоръчвам той да бъде публикуван като монография.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение бих могла да обобщя, че определям представения дисертационен труд като оригинално научно съчинение, което се отличава с последователност при прилагането на теоретичната платформа, непротиворечивост на аргументите, актуалност на емпиричните данни и най-важното – лична позиция на изследователя.

Като имам предвид всички споменати достойнства на текста, както и цялостните си впечатления от качествата на дисертантката, убедено препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди на Ирена Русева Русева образователната и научна степен „доктор”.

1 септември 2022 г.,
гр. Пловдив

Изготвил становището: .....
(доц. д-р Красимира Ангелова Чакърва)